

ročník 31 regionálny mesačník číslo 2 február 2021

Novohradské osvetové stredisko (NOS) Lučenec v rámci monitoringu záujmovej umeleckej činnosti v Novohrade a Malohonte predstavuje cyklus – predstavujeme členov štúdia AVT.

Tibor Kobliček

Turičky sú jeho rodiskom, kde s tvorbou začínal a aktívne pracuje dodnes. Aj keď sa už maľovaniu nevenuje, vždy sa spod jeho rúk rodí nevidaná krása. Turičky do roku 1973 bola samostatná obec, dnes je miestnou časťou obce Cinobaňa.

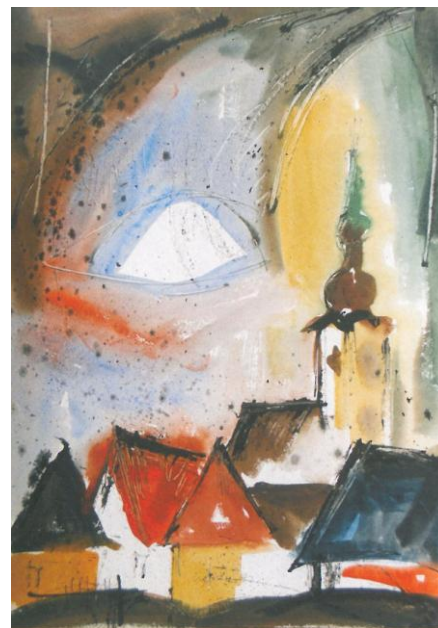
Prevažná časť jeho života je spojená so sklárňami v Poltári, kde pracoval ako propagačný výtvarník. Začínal výtvarnými aktivitami v oblasti kresby, akvarelu, maľby i intarzie. Do amatérskeho výtvarného hnutia sa zapojil v druhej polovici 60. rokov 20. storočia. Je žiakom akademických maliarov Fera Kráľa a Jána Janošku, ktorý ho učil na robotníckom kurze Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici.

Keď sa na pôde Krajského osvetového strediska v Banskej Bystrici začala formovať zoskupenie amatérskych výtvarníkov kraja – Štúdio amatérskych výtvarníkov (1969) –, bol už Kobliček výtvarne sformovanou osobnosťou, ktorá začínala žať úspechy v celoslovenskom meradle. Členom Okresného štúdia AVT pri dnešnom NOS v Lučenci sa stal od jeho vzniku v roku 1981.

V jeho kresbe i maľbe dominuje krajina s ľudovou architektúrou. V žánrových dielach bohato využíval artefakty ľudovej kultúry. Esteticky najpríťažlivejšie sú jeho kresby tušom.

Výstavy:

Výtvarná Dubnica, národná prehliadka amatérskych výtvarníkov (1969, 1971, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1987).

Skupinové výstavy:

1973 – trojica Kobliček – Sedlák – Wölfli vystavovali na Zvolenskom zámku v rámci prezentácie banskobystričského Štúdia amatérskych výtvarníkov. Kobliček sa predstavil kolekciou 26 akvarelov a 6 olejov. Jeho témou naďalej zostáva slovenská krajina.

1977 – výstava štúdia AV v Ružomberku, vystavoval 5 akvarelov a 4 kresby tušom.

1977 – vystavoval spolu so Zoltánom Kérym v priestoroch Obvodného kultúrneho a spoločenského strediska v Bratislave (Vajnorská ulica).

Pokračovanie na s. 2

Už v tejto kolekcii nachádza akademický maliar Fero Král symbiózu výtvarného a hudobného stvárnenia skutočnosti. Umelec je pre neho labužník krásy svetla noriaceho sa do krajiny, tvorca orchestra farebných tónov.

1981 – výstava štúdia AV v Múzeu A. Kmeťa v Martine, vystavoval akvarely.

1982 – vystavuje spolu so šiestimi amatérskymi výtvarníkmi v Dome odborov v Žiline. Výtvarník Jozef Hricek charakterizoval jeho kolekciu ako hudobné dielo tvorené líniou, tvarom, farebnou skladbou i kompozíciou.

1982 – Poltár, Krajiny Tibora Kobličeka.

1983 – Krajská výstava amatérskej výtvarnej tvorby v Ružomberku, olej.

1987 – vystavoval výtvarnú tvorbu a hudobné nástroje v Lučenci.

1998 – Tibor Kobliček – výstava výtvarných prác, ľudových hudobných nástrojov a zbierok. Lučenec, Zvolen, Banská Bystrica.

Svoje výtvarné umenie predstavil aj v zahraničí, prvý raz roku 1975 v rámci medzinárodného festivalu ZUČ. Ďalej vystavoval v českom Liberci, Górlitzi (vo vtedajšej NDR), v Boleslawi (Poľsko).

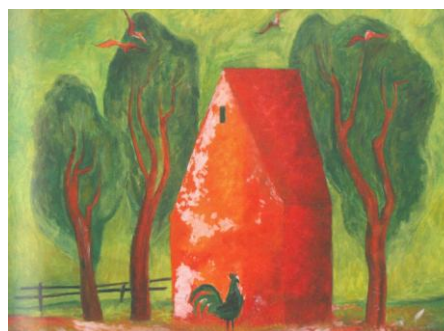
Ocenenia:

V roku 1969 získal prvé ocenenie (*Riečka*) na amatérskej prehliadke výtvarníkov „Výtvarná Dubnica“. Na podujatí dostal viac cien – čestné uznanie v odbore maľba a kresba (1971), v odbore maľba za diela *Krajina I – III* (1973) cez odmenu III. stupňa v odbore kresba za diela *Osada, Samota, Spomienky I – III* a *Spomienky na partizána* (1974) až po **hlavnú cenu** v odbore maľba za cyklus olejov *Rodná krajina* (1975). Popri hlavnej cene Výtvarnej Dubnice '75 získal aj čestné uznanie v odbore kresba. Aj roku 1976 opäť získal v odbore kresba čestné uznanie. V odbore maľba získal roku 1977 čestné uznanie a zároveň aj odmenu v odbore užité umenie. Za dielo *Plagát Výtvarná Dubnica '74* získal čestné uznanie za úžitkovú grafiku. Roku 1987 naposledy vystavoval na dubnickom výtvarnom podujatí olej *Podvečer za domom* a získal diplom za účasť.

Preslávil sa najmä ako tvorca ľudových hudobných nástrojov.

Zdroj: *Majster Kobliček z Turčiek* (katalóg NOS, 2007),

Tibor Kobliček: *Ľudové hudobné nástroje* (2007)

Ľudia – roky – udalosti

Dagmar Jantošová: „Hudba je melódiou k textu, ktorý sa volá svet“

Učiteľka základnej umeleckej školy, stredoškolská učiteľka, dirigentka **Mgr. Dagmar Jantošová, rodená Novodomská, DiS. art.** sa narodila 3. 2. 1966 v Lučenci. Základné vzdelanie získala na II. ZDŠ v Lučenci (1972 – 80), stredoškolské vzdelanie na Gymnáziu B. S. Timravy v Lučenci (1980 – 84). Maturovala v triede Milana Račka. Nadväzne študovala na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici (1984 – 85), štúdium však nedokončila. V r. 1988 – 90 absolvovala dvojročné nadstavbové štúdium na Strednej pedagogickej škole v Lučenci. Popri zamestnaní vyštudovala hlavný predmet klavír na Konzervatóriu v Topoľčanoch (1998 – 2003), ako aj hudobnú pedagogiku na Fakulte humanitných vied (FHV) Univerzity Mateja Bela (UMB) v Banskej Bystrici (2004 – 08). Začínala ako administratívna pracovníčka v Slovenskom plynárenskom priemysle v Lučenci (1985 – 86) a v Stredoslovenských energetických závodoch v Lučenci (1986 – 87). Od r. 1987 až doteraz pôsobí ako učiteľka na Základnej umeleckej škole (ZUŠ) na Novohradskej ulici v Lučenci, od r. 2014 ako stredoškolská učiteľka na Strednej odbornej škole pedagogickej (SOŠPg) v Lučenci. Žije v Lučenci.

Dášenka, aké sú tvoje spomienky na Fiľakovo, kde si začínala spoznávať tóny života?

Vyrastala som vo Fiľakove, kde som chodila do škôlky. Maminka učila

na základnej škole, kde chodil aj môj brat Vojtech. Môj otec aj starí rodičia robili v Kovosmalte. V škôlke sa začali prejavovať moje umelecké vlohy – spievanie, recitovanie, tancovanie. Tieto moje danosti som zdedila po svojej maminke, ktorá veľmi pekne spievala a v mladosti vystupovala v mnohých operetách vo Fiľakove. Starý otec Vojtech Novodomský bol zasa dirigentom dychovej hudby. Do ZDŠ som už začala chodiť v Lučenci roku 1972, kde sme sa presťahovali. V tom istom roku ma rodičia zapísali na klavír v Osvetovom stredisku k pani učiteľke Walterovej, u ktorej som absolvovala prvé klavírne kroky. Do druhej triedy som nastúpila na II. ZDŠ, kde som s kamarátkou Jarokou Filandovou spievala v školskom spevokole, ktorý viedol pán Števcok. V klavíri som pokračovala po troch rokoch na LŠU v triede učiteľky Kataríny Makulovej. Tá mi dala strašne veľa. Každoročne som sa zúčastňovala súťaží – Melódie priateľstva, súťaž ZUŠ –, kde som sa umiestnila vždy na prvých miestach a aj mnohých vystúpení. V ZUŠ som absolvovala obidva cykly, no ďalej som nechcela študovať klavír. Išla som na gymnázium a odtiaľ na pedagogickú fakultu, ktorú som však po roku nechala. Neskôr som si popri zamestnaní zvýšila kvalifikáciu na konzervatóriu i na FHV UMB v Banskej Bystrici v odbore hudobná pedagogika.

Tvoje učiteľské začiatky sa spájajú so ZUŠ vo Fiľakove...

Po odchode z vysokej školy som chvíľu pracovala v SPP u otca, potom v sklade SEZ, no nebolo to „pravé orechové“. K hudbe ma to stále ťahalo. Zhodou náhod a kúskom šťastia ma roku 1987 osud zavial opäť do rodného Fiľakova, kde som nastúpila do LŠU na zastupovanie. Tu mi ako začínajúcej učiteľke veľa dobrých rád poskytla kolegyňa Zuzana Kenyeresová. Po pol roku sa kolegyňa z materskej vrátila a ja som musela odísť. No náhoda opäť zapracovala. V Poltári na ZUŠ – vtedy to bola pobočka lučenskej ZUŠ-ky – sa uvoľnilo miesto a ja som nastúpila. Okrem klavíra som vyučovala aj hudobnú náuku. Po troch rokoch som prešla na ZUŠ do Lučenca, kde pôsobím až do dnešného

dňa, i keď teraz už len na pol úväzku. Na tejto škole som strávila krásnych vyše 30 rokov. Veľa kolegov mi bolo nápomocných v tomto období, ale najviac Katarína Ďaloková a Jela Hojtelová. Za tých veľa rokov prešlo mojimi rukami množstvo žiakov – šikovných, veľmi talentovaných, ale aj menej šikovných. Najlepšou mojou žiačkou bola Danka Demeová-Zakhariya. Vyhrávala každú súťaž, na ktorú sme šli, absolvovala množstvo vystúpení doma aj v zahraničí. Vyštudovala konzervatórium aj Akadémiu múzických umení v Banskej Bystrici. Dnes pôsobí na konzervatóriu v Košiciach, ale aj koncertuje so svojim manželom, vynikajúcim cimbalistom.

Medzitým si sa stala členkou Zboru pre občianske záležitosti (ZPOZ) pri Mestskom zastupiteľstve v Lučenci...

Vďaka Katke Ďalokovej som sa dostala k práci v ZPOZ-e. Fungujem ako speváčka, organistka a keď treba aj ako recitátorka, úvádzačka. V súčasnej dobe robím aj smútočné obrady – ako smútočný rečník, recitátor, spevák. Okrem týchto obrádov sa ZPOZ-ári zúčastňujeme aj na mnohých akciách usporiadaných mestom. Zážitkov je pri takejto práci neúrekom, no najkrajším zážitkom bola moja svadba, ktorú mi moji kolegovia a členovia Ozveny pripravili skutočne výnimočne.

Od r. 2005 si dirigentkou miešaného speváckeho zboru Ozvena v Lučenci. Predstav nám, prosím, túto zásluhnú činnosť.

Spevácky zbor Ozvena sa pre mňa stal osobitou kapitolou. Do zboru som nastúpila roku 2003 ako speváčka. V tom čase ho viedla Marianka Donutilová. Tá sa však roku 2005 rozhodla dať si prestávku a ja som bola vlastne hodená do „hlbokej vody“. Nechala to celé na mňa, keďže som mala vtedy ukončených pár dirigentských kurzov. Nebolo to jednoduché, hlavne získať si spevák. Ale podarilo sa. Dnes má zbor 23 členov – 6 chlapov a 17 žien. Repertoár tvoria skladby národné, sakrálné, ľudové piesne, spirituály, moderné piesne a afro-songy. Vzniklo aj vokálne zoskupenie ECHO – 11 žien.

Pokračovanie na s. 4

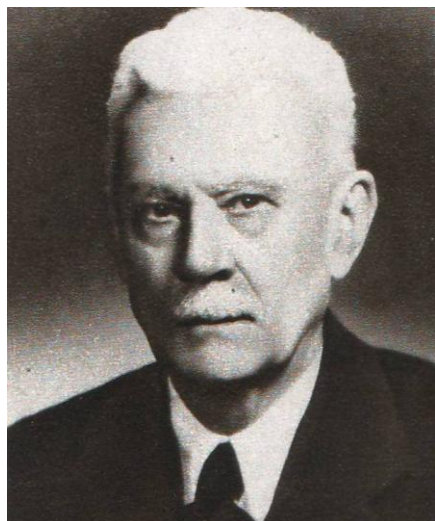
Vystupovali sme na Slovensku, v Čechách, Maďarsku, Grécku, Chorvátsku. Zúčastňujeme sa aj na súťažiach – naposledy krajská súťaž v Banskej Bystrici – zlaté pásmo – aj Ozvena aj Echo. Na konte máme 2 CD a Cenu mesta – Pamätný list. Zbor v roku 2023 oslávi 90. výročie svojho vzniku. Ako speváčka pôsobím aj v inej Ozvene, je to Spevácky zbor slovenských učiteliek v Trenčianskych Tepliciach.

V súčasnosti pôsobíš ako stredoškolská učiteľka na Strednej odbornej škole pedagogickej v Lučenci...

Na SOŠPg pôsobím od roku 2014, kde som nastúpila na základe žiadosti. Učím predmety – hra na hudobný nástroj a metodiku hudobnej výchovy. Som triednou učiteľkou štvrtákom a táto dnešná covidová situácia nás pripravila aj o stužkovú, čo mi je ľúto. Na škole je dobrý kolektív, cítim sa tam veľmi dobre. Viedim aj školský spevácky zbor, s ktorým zvykneme vystupovať v domovoch dôchodcov a na rôznych akciách školy. Hudba je mojou celoživotnou záľubou i povolaním. Veľmi výstižne to povedal svojim citátom Arthur Schopenhauer: „Hudba je melódiou k textu, ktorý sa volá svet“.

PhDr. František Mihály, DiS. art.

Pripomíname si

Koloman Július Bazovský

Učiteľ, redaktor, publicista **Koloman Július Bazovský** sa narodil 28. 2. 1866 v Závade, okres Veľký Krtíš, v rodine evanjelického učiteľa Daniela Bazovského. Základné vzdelanie získal na škole u svojho otca v Závade, neskôr študoval na Učiteľskom ústave v Lučenci. Od r. 1887 pôsobil ako učiteľ v Jasenovej, v r. 1890 – 1909 v Turanoch, kde sa aktívne venoval aj kultúrno-osvetovej práci.

V r. 1909 odišiel zo zdravotných dôvodov do predčasného dôchodku. Zároveň presídlil do Budapešti, kde pôsobil do r. 1918 ako redaktor Slovenských novín. V tomto časopise publikoval rôzne články z mestského života a dobrodružné romány. Živil sa aj prekladmi z angličtiny, francúzštiny a ruštiny. V r. 1916 vydal v Budapešti *Sbierku nových piesní*, do ktorej sústredil niekoľko regrútskych piesní. Jednou z najznámejších bola pieseň „Hor sa, bratia ...“

Po vzniku Československa sa zamestnal na župnom úrade v Lučenci, kde bol jeho brat Dr. Ľudovít Bazovský (1872 – 1958) novohradským županom. V novembri 1919 sa stal redaktorom slovenského časopisu „Novohradská stráž“, ktorý neskôr vychádzal pod názvom „Slovenský juh“. V r. 1922 – 26 zastával funkciu školského inšpektora v Lučenci. Od r. 1926 žil na dôchodku v Turčianskych Tepliciach. Neskôr sa presťahoval k synovi Ivanovi do Martina a potom k dcére Oľge do Banskej Bystrice.

Jeho najmladším synom bol Miloš Alexander Bazovský (1899 – 1968), významný slovenský maliar a grafik, národný umelec (1964).

Informácie pre tento článok som čerpal z publikácie Jána Aláča: *Z minulosti a prítomnosti obce Závada*. Obec Závada, 2014.

Koloman Július Bazovský zomrel 25. 1. 1950 v Banskej Bystrici, kde je pochovaný na evanjelickom cintoríne v Lazovej ulici (4. parcela, 22. rad, číslo hrobu 1 – 2).

Ladislav Gordoš

Učiteľ, hudobný skladateľ, kultúrno-osvetový pracovník **Mgr. Ladislav Gordoš** sa narodil 26. 4. 1940 vo Filákovke, okres Lučenec, kde získal základné vzdelanie (1947 – 55). Študoval na Strednej pedagogickej škole v Lučenci

(1955 – 59) a popri zamestnaní v štúdiu pokračoval na Pedagogickej fakulte v Banskej Bystrici (1967 – 72).

Svoju pedagogickú prax začal r. 1961 ako učiteľ hudobnej výchovy na ZDŠ slovenskej vo Filákovke (Školská ul.) a pôsobil tu celkom 15 rokov. Pracoval ako hudobný dramaturg v Slovenských koncertoch Bratislava (1976 – 77) a ako vedúci kultúrnych zariadení na rôznych miestach Slovenska (1977 – 82). Pedagogicky pôsobil na V. ZŠ na Kubínym námestí v Lučenci (1982 – 95) a na ZŠ Tematínska ulica v Bratislave (1995 – 97). V r. 1997 – 2000 bol riaditeľom školy v Trenči. Od r. 2000 žil na dôchodku vo Filákovke.

Ladislav Gordoš skomponoval svoju prvú inštrumentálnu skladbu na vojenčine v Prahe pod názvom *Túžba po domove*. V r. 1974 – 76 zložil pre Lýdiu Korimovú-Volejníčkovú vokálne skladby: *Posledný list*, *Tajná láska*. V období r. 1977 – 82 mu Slovenský rozhlas v Bratislave vysielal tieto skladby: *Lúčne kvety*, *Pár dní*, *Spomienka*, *List do pamätníka* a i. Za vlastné skladby získal niekoľko ocenení na festivaloch: Zlatý erb Modrého Kameňa, Zlatý kohút Filákovce, Beatový festival Praha a i.

Spolupracoval aj s divadelnými ochotníckymi súbormi Zsákszínház vo Filákovke a súborom Józsefa Kármána v Lučenci, pre ktoré skomponoval hudbu k divadelným hrám: *Snehová princezná*, *Charleyho teta*, *Sloní muž*, *Lokaj Hypolit* a i. Zhudobnil deväť básní z „Modlitbičiek“ Milana Rúfusa v interpretácii detských speváckych zborov: Novohradské škovránky z Lučenca, Škovránok z Bratislavy a Detský mládežnícky zbor Slovenského rozhlasu Bratislava. Časť týchto piesní vyšla na magnetofónovej kazete *Spievajte s nami* (1994). V učebnici Hudobná výchova pre 8. ročník ZŠ (1997) je použitá jeho pieseň *Dievčenský futbal* na text poetky Ivy Hankovej.

Ladislav Gordoš bol vynikajúcim odborníkom v oblasti hudobnej výchovy na základných školách a uznávaným hudobným skladateľom. Disponoval priateľskosťou, životným optimizmom, zdravým humorom i schopnosťou spolicovať so žiakmi i kolegami pri ich životných ťažkostiach. Zanechal nám po sebe dedičstvo v podobe mnohých skladieb, no zároveň aj svoje nedokončené hudobné dielo, ktorému obetoval celý život.

Mgr. Ladislav Gordoš zomrel 26. 1. 2001 v Bratislave, pochovaný je na cintoríne v rodnom Filákovke.

Július Hanus

Stavebný inžinier, vodohospodár, slovenský a československý politik, niekdajší podpredseda vlády SSR **Ing. Július Hanus** sa narodil 12. 2. 1923 v Turíčkach (dnes súčasť Cinobane), okres Poltár. Ľudovú školu vychodil v rodnej obci (1929 – 34). V r. 1934 – 42 navštevoval gymnáziá v Lučenci a vo Zvolene, kde maturoval. Následne vyštudoval inžinierske stavitel'stvo na SVŠT v Bratislave (1942 – 47) a vodohospodársky smer na Vysoké škole zemědělské v Prahe (1962 – 64).

Pracoval ako inžinier na Povereníctve techniky v Bratislave (1947 – 48). Pôsobil ako projektant, hlavný inžinier až námestník riaditeľa vo firme Hydroconsult Bratislava (1948 – 65). V r. 1965 – 68 zastával funkciu námestníka ministra na Ministerstve lesného a vodného hospodárstva ČSSR v Prahe, v r. 1968 sa stal ministrom. V období r. 1969 – 88 pôsobil vo funkcii podpredsedu vlády SSR v Bratislave, predsedom vlády bol v tomto období Peter Colotka. Súbežne bol v r. 1969 – 71 poslancom Snemovne národov vo Federálnom zhromaždení v Prahe. V r. 1988 odišiel do dôchodku, žil v Bratislave.

Vo svojej odborno-technickej činnosti sa špecializoval na vodné stavby doma i v zahraničí. Ambíciou jeho generácie odborníkov bolo zapojiť vodu do služieb človeka a súčasne chrániť ľudí pred nešťastím z povodní. Ako hlavný inžinier sa podieľal na projektoch a výstavbách vodných diel: Oravská priehrada, Priehrada mládeže Nosice a ďalšie diela Vážskej kaskády, Hriňovská priehrada, Liptovská Mara – Bešeňová, sústava vodných diel na Dunaji, vodné dielo Samarra na rieke Tigrid (Irak) a i. Prispieval do odborných

časopisov: Stavba, Inžinierske stavby, Technické noviny. Časté boli jeho vystúpenia v rozhlase a televízii.

Svoju politickú kariéru Július Hanus hodnotil nasledovne: „... Už od detstva som bol tak trochu romantik a idealista a chcel som konať dobro kdekoľvek ma život postaví. Celý život som sa riadil zásadou byť tolerantný, spravodlivý, slušný a vedieť načúvať ľuďom. Stretol som veľa ľudí podobného zmysľania. Moje zásady nezmenili ani udalosti roku 1968 a rokov nasledujúcich. Dnes sa poväčšine ventilujú iba negatíva tej doby. Treba pravdaže odsúdiť prax. Myšlienky nezlyhali, zlyhali iba ľudia: neschopní, často nevzdelaní, poznačení predchádzajúcim životom, karieriisti opantani mocou. Bolo potrebné ich odstrániť. Stalo sa.“ (z článku F. Mihálya: „Do politiky sa dostal prostredníctvom vody“ – In: MY – Novohradské noviny, roč. 24, č. 6 – 12. 2. 2013, s. 7.).

Ing. Július Hanus zomrel 30. 7. 2014 v Bratislave – Karlovej Vsi, pochovaný je na rozptylovej lúčke bratislavského krematória. Rozptyl sa realizoval 10. 10. 2018.

Béla Novitzky

Matematik, vedeckovýskumný pracovník, informatik, politik **RNDr. Béla Novitzky, CSc.** sa narodil 4. 3. 1933 v Lučenci. Ľudovú školu vychodil v Konrádovciach (1938 – 43). Gymnaziálne štúdiá absolvoval v Lučenci, Budapešti, Salgótarjáne a Szolnoku (1943 – 51), maturitný ročník gymnázia navštevoval v Komárne (1951 – 52). Vysokoškolské vzdelanie získal na Matematicko-fyzikálnej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1952 – 58).

Pôsobil ako výskumný pracovník vo Výskumnom ústave ZVIL v Plzni (1958 – 61), vo Výskumnom výpočtovom stredisku VSŽ v Košiciach (1961 – 68) a bol vedúcim vedeckovýskumným

pracovníkom v Ústave informatiky Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (1968 – 98). Od r. 1998 žil na dôchodku v Košiciach.

Vo svojej vedeckovýskumnej práci sa zaoberal informatikou tzv. Computing Science. Informatiku považoval za vedu, v ktorej je potrebné neustále sledovať nové trendy, prakticky sa nemožno zastaviť. Čo platilo pred desiatimi rokmi, dnes už nie je pravdou. Na svete existuje vyše 700 programovacích jazykov, z ktorých sa im doma podarilo realizovať tie najlepšie. Toto je vždy tímová práca. V rámci svojej odbornej činnosti absolvoval niekoľko študijných pobytov v zahraničí: Ženeva (1972), Zeuthen (1973), Budapešť (1975), Dubna (1978).

Béla Novitzky bol československým politikom maďarskej národnosti, po Nežnej revolúcii poslancom Snemovne národov Federálneho zhromaždenia (FZ) v Prahe za Maďarské kresťanskodemokratické hnutie (MK-DH). V apríli 1991 na zjazde MKDH utvoril Novitzky a niektorí kritici Demokratickú frakciu, ale boli zo strany vylúčení. V máji 1991 prešiel do poslaneckého klubu Együttélés – MKDH. V januári 1992 požiadal o uznanie samostatnej parlamentnej frakcie Maďarskej ľudovej strany. Vo FZ zotrval do konca funkčného obdobia parlamentu, t. j. do volieb v r. 1992.

RNDr. Béla Novitzky, CSc. zomrel 18. 2. 2006 v Košiciach, kde je pochovaný na Verejnom cintoríne.

Pavol Socháň

Etnograf, fotograf, maliar, publicista a spisovateľ **Pavol Socháň** sa narodil 6. 6. 1862 vo Vrbici, dnes mestská časť Liptovského Mikuláša.

Pokračovanie na s. 6

Študoval na gymnáziu v Kežmarku (1873 – 78) a na Učiteľskom ústave v Lučenci (1879 – 81). V štúdiu pokračoval na Maliarskej akadémii v Prahe (1881 – 85), súčasne navštevoval aj prednášky z dejín umenia a národopisu na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity. Svoju odbornosť si rozšíril štúdiom na Bavorskej maliarskej akadémii v Mníchove (1885 – 86), kde sa zároveň v ateliéri Thomasa Menzela naučil fotografovať. Roku 1889 získal výučný list fotografa – živnostníka v ateliéri Jindřicha Eckerta na Újezde v Prahe.

V období rokov 1886 – 91 žil v Prahe, odkiaľ podnikal študijné cesty na Moravu a Slovensko. Následne žil v Liptovskom Mikuláši (1891 – 93) a Martine (1893 – 1912), kde sa venoval etnografickému bádaniu, zbieraniu ľudovej slovesnosti i umeleckých diel. Vo zvýšenej miere realizoval národopisné fotografie. Angažoval sa aj v kultúrno-spoločenskom živote a organizačnej práci v Slovenskom spevokole a Muzeálnej slovenskej spoločnosti, ktorej bol jedným zo zakladateľov. V r. 1912 – 14 žil opäť v Prahe, kde sa venoval najmä novinárskej práci.

Po vypuknutí prvej svetovej vojny odišiel do USA, kde žil najprv v New Yorku (1914 – 17), potom v Pittsburghu (1917 – 19). V USA pôsobil ako učiteľ na slovenských krajaňských školách i ako žurnalista. Po vzniku Československa sa r. 1919 vrátil domov a pracoval v rôznych úradníckych pozíciách v Prahe a Bratislave. Od r. 1923 trvale pôsobil ako novinár v Bratislave, kde od r. 1926 žil ako dôchodca.

Základom jeho rôznorodej činnosti bol etnografický výskum, v rámci ktorého sa zameriaval na zber, štúdium a propagáciu výtvarných hodnôt ľudovej kultúry. Pavol Sochán patril k našim najvýznamnejším fotografom, venoval sa najmä dokumentárnej fotografii. Na početných snímkach zachytil podobu viacerých slovenských miest a dedín, no najmä slovenské kroje, ľudový pracovný i sviatočný odev a i.

Počiatky jeho novinárskej činnosti spadajú do obdobia jeho študentských rokov, v Lučenci vydával ručne písaný časopis Žiara. Bol spoluzakladateľom a redaktorom časopisu Živena. V americkom exile redigoval noviny Slovenský hlásnik, New Yorkský denník a i. V r. 1924 – 26 bol redaktorom listu Národný denník v Bratislave.

Pri spracovávaní tohto článku som použil *Slovenský biografický slovník* 5. zväzok, R – Š, Martin: Matica slovenská, 1992, s. 308 – 309.

Pavol Sochán zomrel 26. 1. 1941 v Bratislave, pochovaný je na Národnom cintoríne v Martine.

Daniel Žilák

Poľnohospodársky inžinier, ochotnícky herec a režisér **Ing. Daniel Žilák** sa narodil 26. 2. 1946 v Poltári, kde získal základné vzdelanie (1952 – 60). Navštevoval Strednú poľnohospodársko-technickú školu v Rimavskej Sobote (1960 – 64) a Prevádzkovo-ekonomickú fakultu Vysokej školy poľnohospodárskej v Nitre, mechanizačný odbor (1964 – 69). V r. 1969 uzavrel manželstvo s Elenou, rodenou Orságovou. Manželstvo bolo pozhnané dvomi deťmi – dcérou Dagmarou a synom Petrom.

Pracoval ako mechanizátor na Jednotnom roľníckom družstve (JRD) Uhorské (1970 – 76) a JRD Látky (1976 – 78). Bol hlavným agronomom a podpredsedom družstva na JRD Poltár (1979 – 90), zastával funkciu výrobného námestníka a predsedu predstavenstva v Poľnonákupe Lučenec (1990 – 96) a bol vedúcim odboru pôdohospodárskeho, pozemkového a lesného hospodárstva na Okresnom úrade v Poltári (1996 – 2004). Od r. 2004 žil na dôchodku v Poltári.

Vo voľnom čase viedol divadelný ochotnícky súbor pri JRD v Poltári, ktorého bol hercom i režisérom. Tento súbor založil r. 1979 a počas svojho života s ním našťudoval nasledovné hry: Puknutý mliečnik, Na fašiangy, Miran-

dolina, „Svojedaly“ hriešna dedina alebo Zabudnutý čert, Mozoľovci, Zásnuby, Nepokojné hody svätej Kataríny, Vidiecka komédia, Verná nevera, Drotár, Spoločný byt, Ženské oddelenie, Ženich z Paríža, Ulička sváru a i. S našťudovanými hrami vystupovali v Poltári a okolitých obciach, v Šuranoch a v Békešskej Čabe (Maďarsko). Tieto hry videlo spolu viac ako 20 000 divákov.

Jeho ďalšou veľkou láskou bol futbal, ktorý hrával do svojich tridsiatich rokov. V neskoršom období bol aj predsedom TJ v Poltári. Od r. 1996 vykonával funkciu presbytera evanjelickej a. v. cirkvi v Poltári. Pri príležitosti nedožitých 70. narodenín bol vo februári 2016 odmenený Cenou mesta Poltár in memoriam.

Daniel Žilák zomrel 26. 9. 2006 v Lučenci, pochovaný je v Poltári.

PhDr. František Mihály, DiS. art.

Iné významné výročia

• Osobnosti

NAGYOVÁ, Cecília, rod. Citterbergrová – 85. výročie narodenia (1. 2. 1936 Gašparovo), amatérska výtvarníčka. Od r. 1993 členka amatérskeho výtvarného štúdia pri NOS v Lučenci. Jej hlavnou technikou je olej, tematicky sa orientuje na krajinomaľbu.

JANČOVIC, Ján, Ing. – 80. výročie narodenia (6. 2. 1941 Pôtor), poľnohospodársky inžinier, novinár, spisovateľ. Od r. 1967 žije v Nitre. Prispieval a prispieva do rôznych novín, časopisov a kalendárov na Slovensku a v zahraničí. Najčastejšie písal do novín: Roľnícke noviny (aj pod pseudonymom Ján Potran), Nedelná Pravda, Hlas ľudu, i časopisov: Život, Slovensko, PaS, Lidé a Země, Roľnícke novinky. V zahraničí do Ľudových novín (Maďarsko), Rovine (Srbsko), internetového portálu (www.luno.hu, www.oslovma.hu) Slovákov v Maďarsku. Od r. 1983 pravidelne prispieva aj do vedeckých zborníkov. V období od zrušenia generálneho riaditeľstva Agrokombinátu Zobor (1991) až do r. 2004 bol najskôr manažérom a potom desať rokov zástupcom šéfredaktora týždenníka Roľnícke novinky.

Pokračovanie na s. 7

Dlhodobu sa venuje problematike života Slovákov v zahraničí, najmä dolnozemskej. Je členom Syndikátu slovenských novinárov a členom Spolku slovenských spisovateľov. O rodisku napísal štyri monografie, tri pod názvom Pôtor – minulosť a prítomnosť (1985, 1999, 2002), Dejiny evanjelického a. v. cirkevného zboru v Pôtri (2001). Z ďalších publikácií: Včelárstvo na Modrokamensku 1919 – 1999 (2001), Za chlebom na Dolnú zem (2003), Z kolísky na Dolnú zem (2004), Navrátilci (2007), Vyorali hlboké dolnozemske brázdy (2009), Z novohradských vrchov a dolín (2011), Pretvorili dolnozemskej rovinu (2012), Putovanie a život Albertanov (2012)... Pravidelne prispieva do zborníka zo stretnutí priateľov regionálnej histórie a osobne sa zúčastňuje stretnutí v Hradišti. Blahoželáme!

VÁROSSOVÁ, Elena, rod. Segénová, PhD., CSc. – 95. výročie narodenia (8. 2. 1926 Rovňany), filozofka, vedeckovýskumná pracovníčka. Patrila k zakladateľskej generácii pracovníkov Filozofického ústavu SAV, ktorý zostal jej jediným pracoviskom. Bola prvou ženou filozofkou a veľkou dámou slovenskej filozofie. Bola nositeľkou Herderovej ceny a Zlatej plakety Ľudovíta Štúra Za zásluhy v spoločenských vedách. Jej poslednou knihou je Filozofia vo svete – svet filozofie u nás (2005). Zomrela 9. novembra 2010 v Bratislave.

LŐRINCZOVÁ, Oľga, rod. Braunová – 100. výročie narodenia (10. 2. 1921 Lučenec), umeleckým menom L. Gály Olga – novinárka, poetka, spisovateľka, prekladateľka umeleckej literatúry. Prispievala aj do maďarských novín, literárnych časopisov, ale aj do časopisu Život. Zomrela 7. 8. 2012 v Bratislave.

PALANOVÁ, Adela, rod. Mižúrová, MUDr., CSc. – 5. výročie úmrtia (10. 2. 2016 Banská Bystrica), epidemiologička, internistka. Narodila sa 1. 7. 1929 v Zelenom. Celý život zasvätila jedinému pracovisku – Krajskej hygienicko-epidemiologickej stanici v Banskej Bystrici (1953 – 91). Držiteľka viacerých ocenení.

LACIAKOVÁ, Irena – 70. výročie úmrtia (14. 2. 1951 Zvolen), spisovateľka. Staršia sestra B. S. Timravy. Po učení v Polichne rok navštevovala meštiansku školu v Banskej Bystrici. Roku 1887 redaktorka rodinného rkp. zábavno-poučného časopisu Ratolesť. Písala verše i prózu. Prispievala do slovenských novín a časopisov pod pseudonymom Poľanská. Narodila sa 2. 10. 1865 v Polichne.

HERCZEGHOVÁ, Viera, Mgr. – 70. výročie narodenia (14. 2. 1951 Poltár), zdravotná sestra, poetka, v minulosti uverejňovala básne pod umeleckým menom Kamasová. Roku 2013 vydala prvú zbierku básní Časovaná správa.

FORGÁCH, Anton I. – 220. výročie úmrtia (15. 2. 1801 Halič), šľachtic, novohradský župan, bol palatínovým husárskym nadporučikom, neskôr kapitánom a kráľovským komorníkom. Oženil sa 15. 10. 1779 v Esterháze s Otíliou Grassalkovičovou (1764 Pešť – 1810 Halič). R. 1787 založil neďaleko Kokavy nad Rimavicou, vtedy ešte v osade Utekáč sklárňu. V období vlády Jozefa II. (1780 – 1790) začali Forgáchovci v kokavskej oblasti, vo Veporských vrchoch usadzovať nové pastiersko-roľnícke obyvateľstvo, z ktorého väčšina prichádzala z Oravy. Ako kurivo pre roztavenie sklárskej suroviny (kremeňa) sa v sklárskych hutách používalo drevo. K tomu bolo potrebné mnoho drevorubačov a povozníkov so záprahmi. Gróf Anton I. preto využil patent cisára Jozefa II. (1785) o zrušení

nevoľníctva a r. 1796 najal verbovačov, ktorí mu pomohli naverbovať a presídliť na jeho majetky do severnej a severozápadnej časti kokavského chotára 134 rodín. Presídlenci – drevorubači, ktorí prišli klčovať okolité bukové lesy, založili osady, z ktorých neskôr vznikli samostatné obce Šoltýska, Lom nad Rimavicou a Ďubákovo. Šoltýsku založil gróf Anton I. Forgách (1796). Na jeho počesť bola osada v čase založenia nazvaná Antalfalva (Antonova Dedina). Až neskôr sa názov zmenil na Šoltýska. Narodil sa 8. 11. 1757.

KARASOVÁ, Zlata, rod. Rybáriková, PaedDr. – 85. výročie narodenia (15. 2. 1936 Zelené), muzikologička, vysokoškolská učiteľka. V r. 1976 – 1998 pôsobila na Pedagogickej fakulte UPJŠ v Prešove (od r. 1996 Prešovská univerzita).

ĐURIŠ, Július – 35. výročie úmrtia (18. 2. 1986 Praha), politik, štátnik, redaktor. Študoval na gymnázium v Lučenci (1919 – 24), Právnickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1924 – 28) a v Paríži (1929 – 31). Bol redaktorom Ľudového denníka v Bratislave (1933 – 36), minister poľnohospodárstva (1945 – 51), predseda Zboru povereníkov (1951 – 1953), minister financií (1953 – 63). Z politického života sa musel stiahnuť po nezhodách s Antonínom Novotným (1963). R. 1970 bol vylúčený z KSČ pre podporu Pražskej jari. Narodil sa 9. 3. 1904 v Rovňanoch, kde je aj pochovaný.

PÁPAY, Dezider – 100. výročie narodenia (19. 2. 1921 Zlatno), akademický maliar, učiteľ. V jeho výtvarnej tvorbe dominuje krajinomalba. Samostatne vystavoval v Galérii Cypriána Majerníka Bratislava (1968), Krajskej galérii Nitra (1970), v sieni Zväzu slovenských výtvarných umelcov (1981), v Novohradskej galérii Lučenec (1987) a i. Bol výtvarníkom v Polygrafických závodoch v Bratislave (1960 – 81) a súbežne učil na SOU polygrafickom v Bratislave (1966 – 81). Zomrel 6. 10. 2004 v Bratislave, pochovaný je na cintoríne v Slávičom údolí.

FOLTÁNYI, Július (Ludevicus), MUDr. – 50. výročie úmrtia (19. 2. 1971 Halič), lekár. Po vyštudovaní medicíny v Budapešti bol zaradený ako mladý lekár do malej chudobnej dedinky v okolí Hajdúszoboszló. V Haliči prežil celý svoj život, kde si otvoril ambulanciu a vykonával súkromnú prax. Od r. 1916 pôsobil aj ako obvodný lekár. Ovládal maďarský, nemecký, latinský a francúzsky jazyk. Počas 1. svetovej vojny bol veliteľom jednej z vojenských nemocníc v maďarskom Miškolci. Bol priateľom grófa Jána Forgácha a jeho osobným lekárom. Trávili spolu mnoho času, ktorý spočíval v zábavách, poľovačkách a častých cestách do Budapešti, Viedne a inde. Uchovalo sa niekoľko receptov, ktoré vypisoval ako zamestnanec Mediky Lučenec. R. 1927 mal významný podiel na potláčaní týfusu vo svojom obvode, o čom sú vedené záznamy aj v kronikách obcí. Často chodieval sám kočom po dedinách i v noci. Niekoľkokrát ho prepadli dedinčania s úmyslom mu vziať peniaze. Vždy sa mu podarilo ujsť. Bol vášnivým poľovníkom a doma mal viac kvalitných trofejí: jelene, daniely, kamzíky, srny, medveďa a orla. Mal veľkú zbierku chrobákov, ktorých získaval výmenou aj z ďalekých krajín. Vzácnou bola aj zbierka kníh.

Pokračovanie na s. 8

Všetky tieto veci po jeho smrti zdedila prvá manželka, ktorá ich rozpredala neznámo kam. Bol veľmi dobrým odborníkom. Nikdy sa nenaučil správne hovoriť po slovensky. Do pamäti ľudí sa dostali jeho bonmoty: „Sviňa mäso nejedz, radšej kuracince“, „staroba horoba „... a iné. Narodil sa 20. 11. 1887 v Lučenci.

REDLINGER, Leopold – 80. výročie narodenia (22. 2. 1941 Banská Bystrica), fotograf, kameraman. Základné vzdelanie získal vo Fiľakove (1947 – 55). Od r. 2001 odborný asistent na Katedre audiovizuálnych médií Akadémie umení v Banskej Bystrici.

NAGY, Zoltán – 60. výročie narodenia (23. 2. 1961 Lučenec), grafik, ilustrátor kníh, maliar. Študoval na VŠVU v Bratislave u Albína Brunovského. Je členom Spolku maďarských výtvarných umelcov na Slovensku.

ALABÁN, František, prof. PhD., CSc. – 70. výročie narodenia (25. 2. 1951 Husiná), vysokoškolský pedagóg, literárny kritik. Maturoval vo Fiľakove (1969), vyštudoval slovenský a maďarský jazyk v Budapešti. Pôsobil na UKF v Nitre, od r. 1998 bol vedúcim Katedry hungaristiky na UMB v Banskej Bystrici. Od r. 2015 na Univerzite J. Selyeho v Komárne.

ADLER, Igor – 85. výročie narodenia (25. 2. 1936 Ipeľský Potok), hudobník. Od šiestich rokov hrával na heligónke. Od r. 1951 žil v Rožňave, kde sa podieľal na založení FS Haviar (1986). R. 2003 mu bola udelená Cena primátora Rožňavy a r. 2006 dostal Poctu generálneho riaditeľa NOC.

ŠTRASSER, Ján – 75. výročie narodenia (25. 2. 1946 Košice), básnik, textár, dramaturg. Základné vzdelanie získal v Lovinobani (1952 – 60). V r. 1987 – 1990 bol redaktorom časopisu Slovenské pohľady, jeho šéfredaktorom (1990 – 1993).

DOSTALÍK, František – 125. výročie narodenia (27. 2. 1896 Málinec-Hámor), hudobný pedagóg a skladateľ. Študoval na Učiteľskom ústave v Lučenci. Profesor hudby a spevu na Učiteľskom ústave v Spišskej Kapitule, na mestskej hudobnej škole a na učiteľskom ústave v Bratislave. Zbieral ľudové piesne, vydal všeobecnú náuku o hudbe pre učiteľské ústavy v maďarčine. Bol propagátorom diela B. Bartóka. Zomrel 14. 10. 1944 v Bratislave.

• Udalosti

- **425. výročie** (15. 2. 1596) – podpísania vyhlásenia predstaviteľmi Kokavy nad Rimavicou (v miestnom chráme), ktorým sa zaväzovali dodržiavať evanjelické vieroučné články, tzv. „Muránske artikuly“ (pravdepodobne bola na nich najstaršia pečať obce, kde sú znázornené tri gátrové píly), čím potvrdili príslušnosť celej obce k reformácii.
- **70. výročie** (26. 2. 1951) – založenie Výskumnej ovocinárskej stanice zásluhou Júliusa Ďuriša, s prevádzkou sa začalo 4. 3. 1951.
- **25. výročie** (15. 2. 1996) – odhalenia erbu Kokavy nad Rimavicou na budove Obecného úradu.

Stalo sa v regióne

Novohradská osveta virtuálne

Na základe opatrení ÚVZ SR bolo **zakázané usporadúvať hromadné podujatia kultúrnej** či inej podoby. Preto sme sa opäť zamerali na virtuálny priestor. Od 18. 1. 2021 každý pracovný deň až do 29. 1. 2021 sme uverejňovali aktivity na <https://www.facebook.com/novohradskaosveta>.

3. týždeň: /18. – 22. 1. 2021/

- ✗ 18. 1. Píšeme na diaľku – Literárny klub V.L.A.S. „virtuálne“ a virtuálny hosť.
- ✗ 19. 1. Novohradská osvetárska „jednohubka“ – historická: Bitka pri Lučenci.
- ✗ 20. 1. Fašiangy – BURSA v Hradišti, ako ju zaznamenal kronikár Martin Žilák.
- ✗ 21. 1. Vybrali sme z nášho Kalendára výročí... – Július Noge, literárny historik (90. výročie narodenia) a 100. výročie slovenského filmu.
- ✗ 22. 1. Deň maďarskej kultúry, literárno-dramatické pásmo v spolupráci s OV Csemadok a ZO Csemadok Fiľakovo (live stream).

4. týždeň: /25. – 29. 1. 2021/

- ✗ 25. 1. Kalendárne obrady a zvyky – Obrátenia Pavla.
- ✗ 26. 1. Sila osobnosti – cesta pevnej osobnosti bez drog.
- ✗ 27. 1. TIMRAVA 2021 – Krajom Timravy, Kalendárium.
- ✗ (70. výročie úmrtia spisovateľky, Boženy Slančíkovej-Timravy).
- ✗ 28. 1. Fašiangy v Utekáči, ako ich zaznamenal Jozef Midler v kronike sklárne.
- ✗ 29. 1. DS Timrava.

V takomto „umelom“ duchu budeme pravdepodobne pokračovať aj nasledujúci mesiac.

Sledujte nás na www.nosl.sk,

<https://www.facebook.com/novohradskaosveta>

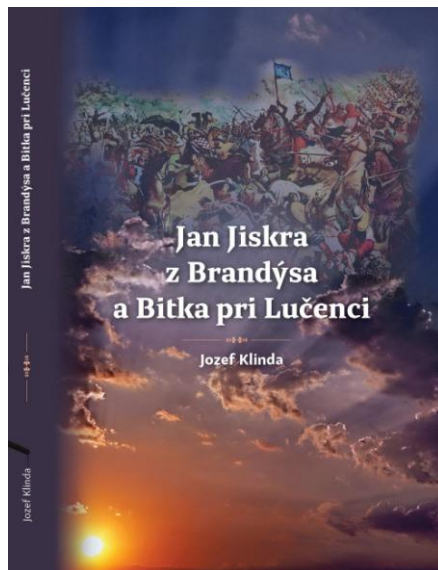
Novohradská osvetárska „jednohubka“

Teraz ponúkame či „servírujeme“ historickú: **BITKA PRI LUČENCI**

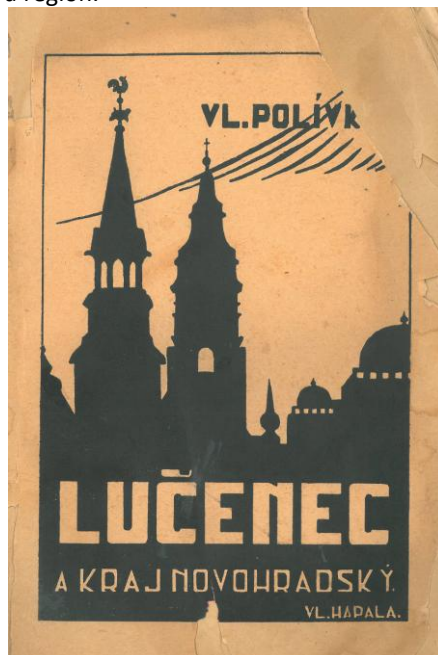

Pokračovanie na s. 9

V roku 2021 si pripomenieme **570. výročie** (7. 9. 1451) bitky, v ktorej vojská Jána Jiskru z Brandýsa porazili početnejšiu armádu Jána Hunyadyho. Udalosti opísal český spisovateľ Alois Jirásek v diele „Bratstvo“ v časti „Bitva u Lučence“; miesta bojov navštívil osobne roku 1896.

Mesto Lučenec vydalo knihu **RNDr. Jozefa Klindu** *Ján Jiskra z Brandýsa a Bitka pri Lučenci* (2018). Autor v záverečnej časti na viac ako štyridsiatich stranách ponúka hotový produkt, ktorý by rozhodne zviditeľnil nielen mesto a región.

Vladimír Polívka v knihe *Lučenec a kraj novohradský* z roku 1928 (s. 7) uvádza:

Lučenec! Bitva u Lučence! Kto by si nevzpomenul na slávne Jiráskovo dielo Bratstvo, ktorým oživil a vzkriesil slávu husitskej sily, zemänskej svobody

a hrdosti, vzájomnej lásky a oddanosti Čechov a Slovákov vo významnom období slávnych našich národných dejín?

Jiráskovým dielom Lučenec získal znamenitého a ušľachtileho propagátora. Prvý diel tohto slávneho Bratstva vyvrcholuje slávnym víťazstvom Jiskrovým nad Hunyadym práve u Lučence, dôležitého opevneného strategického bodu. A náš kraj je v ňom verne zachytený. Spoznávame tie šire lučiny pri strane severnej, mierné návršie nad lučinami zpevnené ohradeným kláštorom (opatstvom) atď...

Dnes mnohý návštevník nášho kraja a mesta pripomína si onen historický okamih a zrakom hľadá stopy bývalej slávy... No, márne. Len kraj nezmenil podstatne svoju tvárnosť – návršie, cesta, lučiny, mesto, dedinka, to všetko dosiaľ žije z tradície svedectva veľkého rozhodného zápasu...

Niet už tvrdze u Lučence, niet iných viditeľných stôp, ale pôda – tá dosiaľ má v sebe nevysychajúce pramene krvi československej z minulej doby aj z prítomnej... Lučenec je našim dôležitým pohraničným bodom, ako bol už temer pred pol tisícročím vytýčil slávny Ján Jiskra z Brandýsa.

Pravda historická bola opäť splnená.

POLOHA A POPIS MESTA.

Lučenec! Bitva u Lučence! Kto by si nevzpomenul na slávne Jiráskovo dielo Bratstvo, ktorým oživil a vzkriesil slávu husitskej sily, zemänskej svobody a hrdosti, vzájomnej lásky a oddanosti Čechov a Slovákov vo významnom období slávnych našich národných dejín?

Jiráskovým dielom Lučenec získal znamenitého a ušľachtileho propagátora. Prvý diel tohto slávneho Bratstva vyvrcholuje slávnym víťazstvom Jiskrovým nad Hunyadym práve u Lučence, dôležitého opevneného strategického bodu. A náš kraj je v ňom verne zachytený. Spoznávame tie šire lučiny pri strane severnej, mierné návršie nad lučinami zpevnené ohradeným kláštorom (opatstvom) atď...

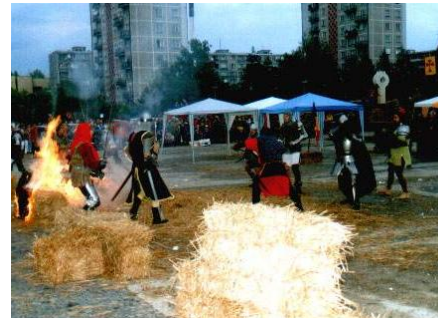
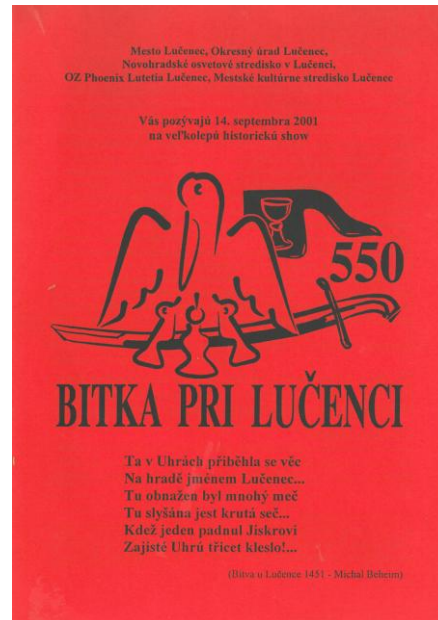
Dnes mnohý návštevník nášho kraja a mesta pripomína si onen historický okamih a zrakom hľadá stopy bývalej slávy... No, márne. Len kraj nezmenil podstatne svoju tvárnosť – návršie, cesta, lučiny, mesto, dedinka, to všetko dosiaľ žije z tradície svedectva veľkého rozhodného zápasu...

Niet už tvrdze u Lučence, niet iných viditeľných stôp, ale pôda – tá dosiaľ má v sebe nevysychajúce pramene krvi československej z minulej doby aj z prítomnej... Lučenec je našim dôležitým pohraničným bodom, ako bol už temer pred pol tisícročím vytýčil slávny Ján Jiskra z Brandýsa.

Pravda historická bola opäť splnená.

* * *

14. septembra 2001 sa pri 550. výročí uskutočnila v Lučenci veľkolepá historická show, ktorá sa konala v rôznych lokalitách mesta, nechýbal sprievod, scény a na námestí bola postavená aj pevnosť. Novohradské osvetové stredisko vydalo pri tejto príležitosti aj bulletin v náklade až 1000 ks.

Čo k tomu dodať? Zostáva už len dúfať, aby sa takáto významná udalosť dôstojne pripomínala každoročne a nielen v roku výročí.

Pokračovanie na s. 10

A kto bol Jiskra?

550 rokov od smrti **Jána Jiskru z Brandýsa** (asi 1400, Všechnovice na Morave – 1469/ 1471, asi v Rumunsku hrad Solmos alebo kráľovské mesto Lipa/Lipova?). Katolícky kondotier, šaríšsky išpán, víťazný vojvodca a diplomat v službách dvoch cisárov a štyroch kráľov, bojovník proti Turkom, husitom a lúpežným bratříkom, najvyšší kapitán uhorského kráľa Ladislava Pohrobka Habsburského, uhorský barón a dlhoročný správca Horného Uhorska, ochranca kráľovských hradov, miest, majetkov a mincovní v Kremnici a Košiciach, cisársky veliteľ Rakúska a ochranca Viedne, starosta sídelného mesta nemeckých templárov – mesta Melbork v Poľsku, obľúbenec pápeža Pia II., cisárov Žigmunda Luxemburského a Fridricha III., spolubojovník kráľa Mateja Korvína Huňadyho a jeho mierový vyslanec u sultána v Istanbule. Dobudoval chátrajúci starý Haličský hrad Lossonczyovcov na pevnosť, v ktorej sa v rokoch 1441 – 1452 rád zdržiaval počas prechodov zo svojho sídla vo Zvolene do sídla v Košiciach. Zvíťazil v prvej bitke Uhorska proti Turkom o hlavné srbské mesto Smederevo (1437), v mesiac trvajúcej Bitke „medzi Viedňou a Budínom“ pri Lučenci (10. 8. – 7. 9. 1451) proti presile miestodržiteľa Jána Huňadyho, v Bitke pri Bala de Cris proti krutému Vladovi III. Tepešovi – Drakulovi vo Valašsku, ktorého zabil a uväznil vo Višegráde. Po boku Mateja Korvína Huňadyho dobyli od Turkov hlavné mesto Bosny (Jajce) a natrvalo porazili bratříkov pri Veľkých Kostolanoch. Prvé víťazstvo nad Aksamitovými bratříkmi zaznamenal práve Jiskra v Bitke pri Trebišove 10. 2. 1454. Viacerí kráľovi verní Jiskrovi vojaci dostali povolenie usadiť sa aj v Novohrade (obce Praha, České Brezovo, Ozdín, Točnica, Dobroč).

Zdroj: Foto a text: NOS, J. Klinda

Píšeme na dial'ku

Vybrali sme z tvorby januárového virtuálneho Literárneho klubu V.L.A.S. „Píšeme na dial'ku“ – literárne tvorivé dielne uverejňujeme každý mesiac na www.facebook.com/novohradskaosveta.

Monika Račková

...Vianoce sú vraj o jedle čo nás spája..

... aké prízemné..

...veď vzletné básne tvrdia o opaku...

...kázne a reči o potrave ducha...

...spoločnosť tých, na ktorých nám záleží...bla, bla, bla...

...čo na tom, že celý rok si hráme na nervy...

...tak to má byť,.. aj na to sme stvorení.

Kalendár výročí 2021

Vydalo ho Novohradské osvetové stredisko, obsahuje viacero výročí – prvé písomné zmienky či osamostatnenia viac ako 20 obcí, 218 významných osobností, 30 výročí udalostí v Novohrade a Malohonte, 41 zaujímavostí z regiónu, 75 výročí pamiatok a pamätihodností v 42 obciach a mestách okresov Lučenec a Poltár, 11 kolektívov ZUČ...

Tento rok je „chudobnejší“ o kalendár kultúrno-spoločenských podujatí, lebo pre pandémiu COVID-19 sa pravdepodobne opäť mnohé kultúrne podujatia neuskutočnia alebo aspoň nie v pôvodných termínoch. Preto sme vybrali iba niektoré, ale o všetkých, ktoré boli nahlasené, budeme informovať na stránkach spravodajca Rekus.

KALENDÁR VÝROČÍ
Novohradu a Malohontu 2021

65 a Kabinet Kuriozít

Jubilejná výstava artefaktov v Novohradskom múzeu a galérii v Lučenci. Ďalším predmetom boli 21. 1. 2021 súkenné kapce od Ábelovej, ktoré vybrala etnologička Novohradského múzea a galérie (NMG) v Lučenci Michaela Škodová. Ich odhalenie ste si mohli pozrieť naživo na ich FB.

„Na slovíčko s kurátorom“ – komorná komentovaná prehliadka s etnologičkou bola prezentovaná 28. 1. 2021 na Youtube.com. Počas sobôt priblížili tradície a príbehy Novohradu pod názvom „Mágia zimných večerov“.

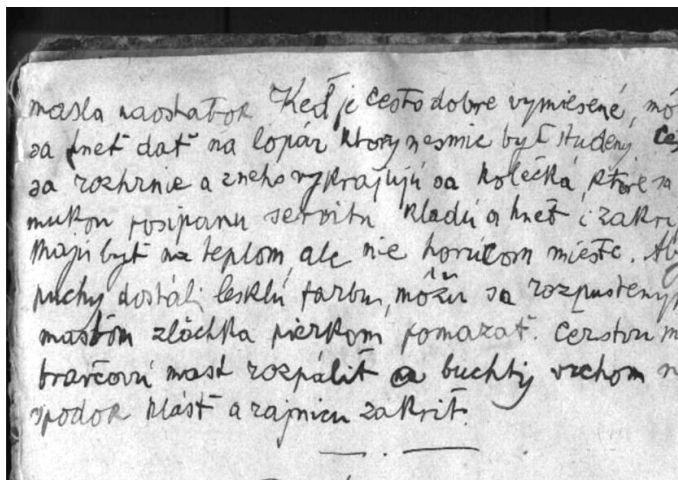
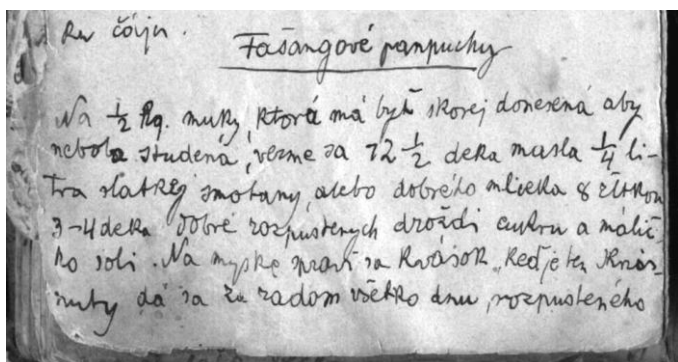
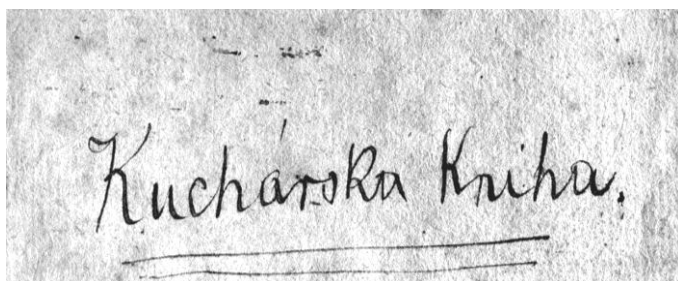
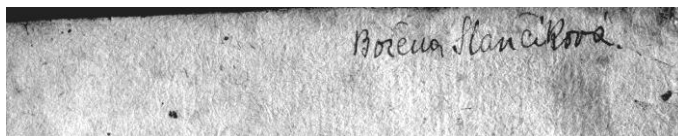

2021

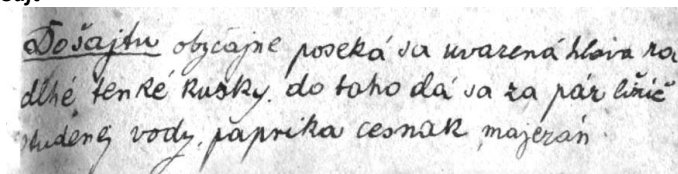
Krajom Timravy

– 70. výročie úmrtia Boženy Slančíkovej-Timravy (27. 11. 1951)

V období fašiangov sa veľa varilo a vypekalo, inak tomu nebolo ani v Novohrade. Dokazujú to viaceré originálne recepty z vlastnoručne písanej Kuchárskej knihy od Timravy. Dnes už mnohí také názvy ako *koch* či *šajt* vôbec nepoznajú. Zo sladkého pečiva ponúkame *fašiangové pampúchy* a zo zakáľacky *šajt*, *kravavníky* či *hurky*.

Šajt

Polichno sa opäť zviditeľnilo

V Divadle SLUK sa 18. 12. 2020 uskutočnilo slávnostné vyhlasovanie nových prvkov a aktivity, ktoré boli zapísané do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska a do Zoznamu najlepších spôsobov ochrany nehmotného kultúrneho dedičstva na Slovensku. Ministerka kultúry Slovenskej republiky Natália Milanová zapísala tri prvky a jednu aktivitu.

Do Reprezentatívneho zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska pribudli ako prvky aj **Kraslice z Polichna**, predkladateľom bola obec Polichno.

Pod'akovanie

Juraj Laššák a kolektív

Zaniknuté školy

v severozápadnom Malohonte
a severnom Novohrade

OZ Jasenina 2020

Juraj Laššák a kolektív

Látky

Monografia obce

OZ Jasenina 2019

Novohradské osvetové stredisko ďakuje Ing. Jurajovi Laššákovi a Občianskemu združeniu JASENINA Šoltýska za darovanie dvoch publikácií, ktorých autorom obidvoch je Juraj Laššák s kolektívom:

- **Zaniknuté školy** v severozápadnom Malohonte a severnom Novohrade, 2020
- **Látky**: Monografia obce, 2019.

Fašiangy – Fašange

*Fašange, Hromňice, Veľká noc id'e,
kto nemá kožuška, zima mu bud'e.
Ja nemám, ja nemám, l'ensä ta träsien,
Dajťe mi slaňinku, nech sä vipasien.*

(Zdroj: Š. Repčok:
Kronika
organizovaných
foriem folklóru
v Kokave nad
Rimavicou)

Obdobie od sviatku Troch kráľov (6. január) do **Popolcovej stredy** (17. február 2021). Konali sa spoločné priadky, zakáľacky a svadby, ktoré sprevádzali hry, zábavy, obchôdzky masiek (maškár) a muzik po dedine. Magické úkony mali blahodarné pôsobiť na dobrú úrodu (ľanu, konopí, zemiakov).

Pokračovanie na s. 12

Posledné dni sa nazývali posledný fašank, vtedy sprievody mládenčov obchádzali domy a tancovali osobitý fašiangový tanec. Fašiangovníkom sa za obchôdzku ponúklo zajať, vypiť i peniaze, z vyzbieranej slaniny, klobásy a vajec si po obchôdzke robili hostiny. Boli zaužívané aj tam, kde sa obchôdzky nekonali. Na pohostenie počas fašiangových susedských a priateľských návštev sa smažili herovce – šišky, fánky, pampúchy, krepky, grapne.

Konali sa tanečné zábavy, najmä vo fašiangový utorok ako posledná muzika pred pôstom, na ktorej sa niekde pochovávala basa. V mestách mali špecifickú podobu zábavy a sprievody remeselníckych cechov. Usporiadávali súťažné hry, obradne prijímali učňov medzi tovarišov, volili nových cechmajstrov. Po zániku cechov sa udržiavali maškarné plesy, bály a tanečné zábavy.

Fašiangy v Poltári zaznamenané kronikárom

Fašiangy a ani svadby nikdy neboli bez Ručníkového tanca. No a **Káčerov tanec** bol priam vrcholnou senzáciou fašiangových zábav.

Káčerov tanec

Najzdatnejší chlap zamočil uterák do vody a polovozymýkaný ho zahrčoval na okraji na hodnú hrču, ľudove „gundžu“. Takto vyzbrojený postavil sa do pozoru a za jeho chrbát všetci prítomní mužskí, zvlášť mládenci a aj niektorí ženáci. Pochytali sa vzájomne za boky kabátov jeden za druhým v dlhý rad. Zaznela hudba a veliaci prvý chlap, čiže „káčer“ v tempe hudby viedol rad cez nemožné prekážky a to napr. popod stoly... Vopred išiel vždy „káčer“ a za ním celá označená reťaz... Kto bol nešikovný a cez niektorú prekážku neprenikol, a tak reťaz pretrhol, ten chutné „buchnáty“ obdržal po chrbte od káčera s gundžou namočeného uteráka! Reťaz sa však potom zase spojila. Šlo sa ďalej, a to aj von na dvor bárs aj oknom do záhrady a kdesi. Dialo sa toto na hudbu za bezúzdneho smiechu všetkých prítomných zavše aj vyše hodiny. Konečne udychnutí účastníci tanca poskladali ľudovoľnú dávku do taniera za hudbu – čo si muzikanti sami vyberali, tak od týchto zvláštnych tanečníkov, ako aj uradostených divákov. Pohovorievalo sa o muzikantoch – Cigáňoch na zistenie dôvery a vernosti, že hudobník, ktorý bol poverený „tanierovaním“ v pravej

ruke držal tanier pre peniaze a v ľavej uzavretej dlani musel držať 2 – 3 živé muchy a tieto len vtedy vypustil z dlane, keď tanier s peniazmi odovzdával „bande“ čiže kapele.

Ručníkový tanec

Býval až k polnoci a zúčastňovala sa tohto tanca takrečeno celá spoločnosť. Mládež obojeho pohlavia za muziky nastúpila do kola. Do kruhu sa dal tanier a v ňom prilepená horiaca sviečka. Začínajúci mládenec nastúpil, tancujúc do kola. V ruke držal ručník (kapesník) a týmto jemne šľahol po niektorom dievčati v kole. Na toto vyzvanie tanečnica skočila do kruhu a už tam onen mládenec ručník ťahal po podlahe lákavo, aby dievča ručník prišľapilo. Keď sa tanečníci podarilo ručník prišľapiť, obaja kľakli, pobožkali sa a zatančili si spolu krátko, aby sa každý z kola dostal do poradia. Po skončení krátkeho tanca mládenec akosi povinne hodil do taniera pre muzikantov groš (2 grajciare, čiže 4 haliere) a gavalierskejší tanečník bárs aj „dvojgrošník“. Bol to medený peniaz veľkosti asi terajšej mincovej 10 Kčs. Nápis mal na sebe „4“, čiže 2 groše, t.j. 4 grajciare a dali zaň napr. liter octu. Po prvej dvojici nastupovala ďalšia, až celé kolo sa dostalo k sviečke a tanier sa zavše doceľ naplnil mincami pre muziku. V neskoršej dobe a postupom času vhodilo do taniera 10 a niekto i 20 halierník (ľudove „šesták“). Toto dialo sa po zániku groší a grajciarov, keď aj zlatky zanikli a vydané boli koruny a haliere, čiže po roku 1893. Pri Ručníkovom tanci a v bozkoch vznikli známosti k sňatkom, ale svadby mohli byť len po pôste na Veľkú noc.

Utorokový, čiže posledný večer v tanci patrilo takmer výhradne už len ženáčom a nevestám mladším a aj starším. Deti a Cigáni chodili po domoch vinšovať kadejakými veršíkmi. Tu uvádzame najobľúbenejší vinš:

A tam hore na komore sedí kocúr na slanine.

Choďte že ho odohnať a mne kúšтик odrezati!

Režte, režte len sa neporežte!

Odrežte len kus, ani edná hus!

Ak sa máte porezať, iden si sánodrezati.

Odrežen si kúšтик, ván nahán motúžtik!

Každý vinšovník mal sebou ražeň a to obyčajne len drevený, na ktorý im gazdiné napichávali kusiská slaniny. V stredu ráno tance, tancovačky utíchli,

lebo krivou stredou (posmešne zavše túto ktosi pomenoval aj čaptavou stredou) nastúpil 6-týždňový pôst.

Málinec

(Zdroj: J. Lomenčík: *Z máľinskej túrni pozerán*, 2016)

Volakode smo tancúvali ver-bunk. To smo tag dávali kroke proťa edná druhiho a za ruke smo sa držali. A bou verbunk tichi a strmei. Ako muzika hrala.

Tancoval sa aj ďalší párový tanec (ručníkovej tañec): „Prvé bolo len tañec. No ač do dveitej lebo do deseitej sa tancovalo a už poton okou toho frajera sa chođelo a boskávali smo sa. Ručníkovej tañec sa to volalo. Tri dñi to trvalo. Tuš tá bursa. To bolo v ñeđeli večer, pondelok, hin do utorku. Chođili po domoch z hudbó. A tak sa hostili. A ta nabrali chlapci už ručníke a poton si to kupovale dñečence ot chlapci“.

Hradište

(zdroj: M. Šesták a kol.: *Hradište*, 2014)

Fašiangové zábavy bývali pod taktovkou primášov Berciho Baloga a neskôr Ferčiho Baloga. Za Slovenského štátu sa tancoval **srdiečkový tanec** – dievčatám a mládencom sa rozdali srdiečka, na ktorých boli napísané mená slávnych párov, napr. Romeo a Júlia či Radúz a Mahuliena. Ak malo dievča na srdiečku Mahulienu, musela, či sa jej to páčilo alebo nie, tancovať s chlapcom, ktorý mal srdce Radúza.

Kalendárne obyčaje

Z kroniky školy na Močiarí – sánkovačka
Zdroj FB/Stará Kokava

Hromnice (2. február)

Podoba Hromníc je výsledkom prenikania viacerých vplyvov. Posvätenú sviečku, nazvanú **hromnička**, mávali takmer v každej domácnosti. Zapaľovali ju počas búrky, aby hrom neudrel do obydli, no používala sa aj v ľudovom liečení ako prostriedok proti boleniu hrdla.

Podľa starších predstáv toho, čo na Hromnice pracuje, cez rok zabije hrom. V tradičnej kultúre Slovenska sa k nemu viazali zákazy šiť a pracovať v hore.

Na Hromnice, zimy polovice.

Cieľom magických úkonov bolo zabezpečiť želanú úrodu ľanu a konopí, preto sa gazdiné kĺzali po ľade, sánkovali sa, varili dlhé cestoviny. Na väčšine územia varili **rezance** alebo **šúfance**, ktoré mali byť čo najdlhšie, aby aj konope boli dlhé. Niekde ich posýpali tvarohom, aby plátno bolo biele.

Gazdiná sa mala kĺzať na ľade, aby mala dlhý ľan a konope. Ešte v medzivojnovom období sa chodili celé rodiny alebo aspoň gazdiné a mláďenci s dievčatami **sánkovať** s tým istým cieľom. Tento zvyk bol rozšírený na vidieku aj v mestách. Podľa novín z osemnásteho storočia šľachta pozývala na hromničné sánkovačky hostí z cisárskeho dvora.

Škola na Močiari/FB Stará Kokava

Sánkovačka na Polichne/Zdroj: DVD Polichno

Prešli Hromnice, koniec sanice.

Ľudia si všímali aj počasie, ak na Hromnice zo strechy tečie, zima sa dlho povlečie. Ak viseli zo striech dlhé ľadové cencúle, znamenalo to, že narastú dlhé konope.

Zdroj: E. Horváthová: Rok vo zvykoch nášho ľudu

Sánkovačka na Hromnice v Málinci

Autentické písomné svedectvo o tomto dni zo začiatku 20. storočia zanechal Ján Findra-Košarec:

„No na tótot deň son aj jei mav voľnú sánkovačku. Mav son saňe, čo son si san spravev. Inakode od mamovke son bov aj bitej. Lebo ňi edo ras zhólen zatkon son prišev domó. A mamovka mi poton miseli nohavice aj gaťe plátaťi. Napriek tomu son sa aj tak len veľme rád choďev sánkovaťi. Ved v zime smo děti žádnu hru ňémaľi, iba tá sánkovačka. Z Buchanke staďe len dobre ľetelo, pod samó horó pri studňički mav Pašút kolibu, tak ač staďe smo sa púšťali. Leťelo nán veľej razi hen po farskú záhradu. A zas naspät tahor gu kolibe. Ňebolo nán zimá, aj v tej najtukšé zime smo sa sánkovaľi. A darmo, vŝe smo aj mókri prišľi, lebo vŝe len bolo aj

koprckáňa po sňehu. Dobre nán leťelo aj s Cerinoce vršku, tan de je trafika. Kot bola dobrá saňica, tak nán létalo hen na hrackú.

Zdroj: J. Lomenčík: Z málínskė túrňi pozerán, 2016.

Blažej (3. februára)

Už v stredoveku bol tento deň vyhradený na obchôdzky učiteľov a žiakov, ktorí v jednotlivých domoch vybrali potraviny. Od 18. storočia už chodili žiaci bez učiteľa, mali aj zošit, do ktorého zapisovali peňažné dary.

Slaninu napichli na drevený ražeň alebo šabľu, iné ako klobásy, vajíčka či múku, uložili do košíka. V Novohrade mali šable natreté na červeno, s červenými stužkami na rukováti.

V Pamätnej knihe Kokavy nad Rimavicou z roku 1933 sa uvádza, že prv prinášali deti do školy na Blažeja (3. februára) slaninu a na Gregora vajcia...

Na deň svätého Blažeje,
vždy ten obyčaj sa deje,
že po domoch školskí žiaci

chodia akožto vojáci,
pozrú do každého dvora,
či je v ňom žiak a komora.

Zabíjačka

Chit'eli zo šiesti sviňu, zaklau ju, keď bola zaklatá, dali ju na lojtru a odniesli ju, d'e mieňeli opaľovať. Ke ca rozobrala, obareľi podhrdľia – to bou frušík. Poton sa najdrieu začaľi klbási robeť, hurka, šajt. Na obet sa jedla poľiouka, uvarela sa serikaša, s tei krvi, čo chit'eli, dau sa rajs a tú posielali po domoch a d'eťon za posluhu dávali šesták.

(Zdroj: E. Jóna: Novohradské nárečia, Divín, zapísal J. Matejčík)

Z nárečia...

Cez „fašange“ sa pilo a jedlo, niektoré názvy už mladšej generácii asi nič nehovoria, ale pripomenúť si ich treba:

- **prežrėti** – prežiť, vypiť: *prežreuson si s toho rumu a šou son het*
- **Pajtrovaťi** – prepaľovať pálenku: *rakija sa u niňel'ajtruje, iba ra sa páli*
- **kvit** – pálenka: *jej son išla do krčme a vipelason deci kvitu*
- **šiffike** – širšie a menšie rezance
- **šoprle** – šúlance
- **hárovec** – šiška, pampuška
- **kisel'** – kapustová polievka na zabíjačke
- **mrván** – závin z kysnutého cesta, svadobný koláč
- **bábov** – závin z kysnutého cesta: *na Krivú srelu bábove roznášali po d'ed'ine*
- **frušt'ik** – raňajky

Z archívu Jána Strmeňa: Aj na Utekáči sa debatovalo o živote.
Zdroj:FB/Stará Kokava

Z archívu Pavla Vranského: Lavička pred domom pána Štúhla – Kokava nad Rimavicou. Zdroj FB/Stará Kokava

Takto na lavičkách sedávali susedia keď ešte nebola televízia a starším to ostalo aj potom. Na lavičke za pekného počasia sa sedávalo a debatovalo až do večera.

Z archívu Jána Badinku:
Povestná lavička u Badinku v hornej Šalande.
Zdroj: FB/Stará Kokava

Recept

Studeno (huspenina)

Suroviny:

4 ks bravčové kolienka, 4 ks br. paprčky a 3 – 4 br. kožky (ako dve dlane) Dobrá rada: Kolienka a paprčky si narežeme na menšie kusy pálkou na mäso. Studeno nesolíme a mäso používame len dobre zaúdené, nikdy nie čerstvé.

Príprava:

Suroviny si večer pred varením umyjeme a dáme do 15 l hrnca, zalejeme vodou do plna. Ráno si ho dáme variť, ale ešte predtým pridáme nakrájané 3 – 4 hlávky cesnaku. Varíme pomaly (nesmíme strmo vréti, lebo budú biele a ni presvitnú) asi 8 až 9 hodín. Potom si polievku scedíme do druhého hrnca. Mäso vykostíme a kladieme do mištičiek alebo na tanieri aj s kožami. Zalejeme polievkou, ktorú sme si precedili. Na vrch posypeme troška tuhú a sladkou červenou paprikou. Ráno máme fajnотu hotovú. Dobrú chuť! Koštujeme s cibuľou, octom a chlebom.

Rezance trojaké a šoprle

Fašiangy v Kokave nad Rimavicou, foto: Peter Vranský

JAZYKOVÉ OKIENKO

Júliusa Lomenčíka

O používaní predložky na

Predložky sú neohybné slová, ktoré v spojení s pádmi podstatných mien vyjadrujú miesto, čas, spôsob alebo príčinu deja alebo nejaký vzťah podstatného mena k inému podstatnému menu, napr.: *sedieť na lavici, lampa na stole*.

Jednotlivé predložky sa viažu s konkrétnym pádom. Táto ich väzba je pevná a ustálená. Preto bežný používateľ jazyka by s používaním predložiek v každodennej jazykovej praxi nemal mať problémy. Napríklad vo vetách *Idem do školy*. – *Chlapec z dediny*. – *Čakať na kamaráta*. Každý používateľ jazyka použije vhodnú predložku a správny pád podstatného mena.

A jednako sa v bežnej komunikačnej praxi stretávame s nesprávnym používaním niektorých predložiek, najmä *na*, *pre*, *za*, *o*, *v*. Nevhodné je to predovšetkým vtedy, keď k nefunkčnej a gramaticky nevhodnej zámene predložky dochádza vo verejnom oficiálnom prostredí, napr. *Musíme zvážiť všetky pre a proti*. Správne: ... *za a proti*. *Za päť minút...* Správne: *O päť minút...* Alebo notoricky časté nesprávne spojenie *Vzhľadom k tomu, že...* namiesto správnej predložkovej väzby *Vzhľadom na to, že...*

Nás bude zaujímať používanie predložky *na*, ktorá je viacfunkčná – viaže sa s dvoma pádmi – štvrtým pádom (akuzatívom) a šiestym pádom (lokálom).

Táto skutočnosť dáva dobrý podnet na riešenie problematiky:

Z hľadiska základných priestorových vzťahov treba rozlišovať smerovanie dovnútra objektu a na jeho povrch, čiže dôležité je uvedomiť si uzavretosť alebo otvorenosť priestoru.

Tieto vzťahy sa vyjadrujú predložkami *v/vo* a *na*, ak ide o polohu alebo stav. Základné smerové predložky tu sú *do* – *na*.

Spomenuté základné priestorové vzťahy možno ilustrovať príkladmi:

V budove bývalej školy je Pamätná izba B. S. Timravy. Do budovy vstúpili žiaci základnej školy. / Na dvore bývalej školy v Ábelovej je umiestnená pamätná tabuľa. – Na budove bývalej školy v Ábelovej umiestnili bronzovú plaketu.

Schematicky: vnútri *v, do* kde kam vonku *na na*.

So vzťahmi vnútri – vonku je analogický vzťah v strede – na okraji, resp. medzi centrom a perifériou. Zaujímavý doklad o tomto vzťahu uvádza jazykovedec Eugen Jóna (1909 Veľká Suchá, dnes súčasť obce Hrnčiariska Ves – 2004 Bratislava), keď pripomína, že vo východnom Novohrade a západnom Gemeri predložka *na* pri miestnych menách je v absolútnej prevahe: *na Málinec*, *na Hradište*, *na Uhorsko* (Uhorské), *na Ozdín*, *na Poltár*, *na Kokavu*, *na*

Pondelok, *na Suchú* (Veľká Suchá), *na Kalinove*, *na Zeleno* (Zelené), *na Brezničku*, *na Lovinobaňu*, *na Cinobaňu*, *na Mládovo* atď. (ale *do Lučenca*, *do Zalužian*, *do Sušian* ap.). Je pravdepodobné, že sa predložka *na* miesto predložky *do* (a *v*) rozšírila v takomto význame od miest, postavených na vrchu.

Vzťah centrum – periféria sa niekedy dopĺňa alebo kríži so vzťahom nižšie položený – vyššie položený (na uvedené poukazyval aj E. Jóna). Pravdepodobne preto sa rozšírili len spojenia s predložkou *na* v názvoch oblastí (často bývalých žúp): **na Orave**, **na Kysuciach**, **na Záhorí**, **na Spiši**, ale **v Turci** (chápe sa ako uzavretá kotlina), **v Gemeri**, **v Honte**, **v Novohrade**. Varianty **v Liptove** – **na Liptove** zodpovedajú predstave o Liptove ako uzavretom celku alebo o jeho položení vyššie (severnejšie).

V miestnom význame je zaužívaná predložka *na* – *idem na úrad*, ale v zmysle uzavretého priestoru povieme *vošli sme do úradu* (t. j. do budovy). Alebo: *idem na zdravotné stredisko* (k priestorovému významu prístupuje aj inštitucionálny význam).

Dnes sú ustálené predložkové väzby *študovať na gymnáziu*, *na vysokej škole*, pretože tu k miestnemu významu pristupuje aj účelový význam. Pod vplyvom týchto väzieb však dochádza k nespisovnému používaniu predložky *na* namiesto predložky *v*, napr. *na izbe*, *na internáte*, *na spálni*. Spisovne: *Niečo je v izbe*. – *Bývam v internáte*. – *Oddychujem v spálni*.

O použití konkrétnej predložky rozhoduje aj predstava hovoriaceho – často tradičná alebo zakotvená v miestnom úze. V tomto prípade je výber ovplyvnený východonovohradským (ipeľským) nárečím. Na ilustráciu možno uviesť príklady, keď predložka *na* so 4. pádom vyjadruje smer: *išli sme smer na láger za Véd'en*; *chodievali na této d'ed'ine*, *na Rouňane*, *na Málinec*, *na Uhorsko*. Predložka *na* so 6. pádom vyjadruje miesto: *a virósla na ton hrobe pekná ruža*; *son ji predávau na jarmoku*; účel: *aj naša Marka bola na zápise, id'e do školy*.

LITERATÚRA:

FINDRA, Ján: *Jazyková komunikácia a kultúra vyjadrovania*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 2013, s. 148 – 150.

HORECKÝ, Ján: Konkurencia predložiek v a na. In *Kultúra slova*, 32, s. 193 – 197.

JACKO, Ján: *Slovenská morfológia v škole*. Bratislava: SPN, 1974.

JÓNA, Eugen: Funkcia predložiek v spisovnej slovenčine. 2. Predložka na. In *Slovenská reč*, 8, 1940/41, s. 256 – 260.

KÁČALA, Ján – PISÁRČIKOVÁ, Mária a kolektív: *Krátky slovník slovenského jazyka*. Piate, doplnené a upravené vydanie. Martin: Matica slovenská, 2020.

MATEJČÍK, Ján: *Lexika Novohradu vecný slovník*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1975.

PAULINY, Eugen: *Krátká gramatika slovenská*. 5. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Národné literárne centrum, 1997.

Kam za kultúrou

BBSK – Novohradské osvetové stredisko Lučenec

Na základe opatrení ÚVZ SR bolo **zakázané usporadúvať hromadné podujatia kultúrnej** či inej podoby. Preto sme sa opäť zamerali na virtuálny priestor. Sledujte nás na

www.noslc.sk,

<https://www.facebook.com/novohradskaosveta>